

pak opět oba od r. 1990 natrvalo na Lesnickou fakultu, resp. Fakultu životního prostředí České zemědělské univerzity v Praze – Suchbátově. Na ní se habilitoval v r. 1990 a profesorem se stal v r. 1994.

Snad přechod od muzejní práce na spíše prakticky zaměřená pracoviště pro Karla znamenal jeho příklon k praktické, i když základní, ornitologii. Především ekologické – asi jako první u nás využíval ptáky pro biomonitoring důsledků krajinných změn na živé organismy. Ať to bylo na Třeboňsku, na severočeských výspěch, nebo imisních holínách Krušných hor. Zcela praktický dosah měla jeho práce na ochraně leteckého provozu před ptáky na letištích. Rozhodujícím mezníkem v celoživotním zaměření ale nejspíš byla začátkem 70. let účast na základním jednání o evropském atlasu rozšíření ptáků a sledování jejich početnosti. Karel ještě s W. Černým zorganizovali v letech 1973–77 první mapování hnízdního rozšíření ptáků ve čtvercové síti po celé ČSSR a později s V. Bejčkem již v rámci ČR i další dvě mapování, jejichž výsledky byly zpracovány ve třech atlasech (Academia, Praha 1987; H&H, Praha 1997; Aventinum, Praha 2006), a pracuje se na čtvrtém (viz také Živa 2015, 2: 73–74). Mimo to V. Bejček spolu s ním zorganizoval zatím jediný atlas zimního rozšíření ptáků v ČR (za období 1982–85; vydalo nakladatelství H&H a Ministerstvo

2 Z ptačí oblasti Doupovské hory (2012). Foto z archivu K. Štátníka

životního prostředí, Praha 1995). Karel má rovněž hlavní podíl na zahájení Jednotného programu sčítání ptáků v ČR, který začal v r. 1982 a stále pokračuje. Jeho výsledkem jsou trvale zpracováváné informace o změnách početnosti ptačích druhů u nás, doplňující celoevropské údaje včetně evropského atlasu hnízdního rozšíření ptáků. V současnosti Karel převzal reedici jednotlivých svazků Fauny ČR – Ptáci.

Neméně záslužné jsou další Karlovy aktivity. K těm organizačním patří především dlouholeté předsednictví České společnosti ornitologické (ČSO), organizace úspěšné konference evropské atlasové komise nebo členství v redakčních radách (kromě Živy také v časopisu ČSO Sylvia a Folia Zoologica). V ochraně ptáků jde např. o vytvoření Červeného seznamu ptáků ČR, v popularizaci o řadu knih včetně překladů do různých evropských jazyků (např. Oiseaux chanteurs a La grande encyclopédie des oiseaux, Gründ, Paříž 1984 a 1989; Zvěř, Ottovo nakladatelství, Praha 2016); množství článků v Živě (např. 2015, 4: 191–192, seriál o Sokotře v r. 2002 získal ocenění od čtenářů, Cenu Antonína Friče). A samozřejmě výuka a vedení diplomových i disertačních prací na ČZU; na obojí s potěšením vzpomínají mnozí absolventi. A tak snad je skoro zbytečné na závěr neúplného výčtu přát Karlovi elán, aby mohl uskutečnit další životní záměry.

S přáním L. Hanelovi a K. Štátnímu se připojuje i redakce a redakční rada Živy.

Jan Krekule

70 let fyziologie rostlin na Slovensku

Na katedře fyziologie rostlin Přírodovědecké fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě se 27. května 2016 oslavovalo – 70 let je pro přírodovědnou instituci již zažitý, skoro kmetský věk. Posluchárna byla zcela zaplněna hosty, pamětníky i studenty. Poctu vzdala jubilantovi jak alma mater v osobě děkana i rektora a dalších zástupců vedení, tak delegáti příbuzných kateder, laboratoří a oddělení na ose Praha–Košice se vyskytujících univerzit a ústavů akademií věd (AV ČR i SAV). Milníky cesty byla Univerzita Karlova v Praze, Masarykova a Mendelova univerzita v Brně, Technická univerzita ve Zvolenu a Univerzita Pavla Jozefa Šafaříka v Košicích. Uvedme také Ústav experimentální botaniky AV ČR, v. v. i., v Praze a Botanický ústav SAV v Bratislavě. Režie setkání spočívala v rukách vedoucího katedry prof. Alexandra Luxe a jeho spolupracovníka Michala Martinky. Komentář k fotografickému materiálu zobrazujícímu počátku černobíle vývoj katedry v portrétech pedagogických a badatelských protagonistů. Jako vždy se upínalo největší očekávání již mimo oficiální program ke generačně promíchanému setkávání bývalých spolužáků, učitelů a studentů, vzpomínání. To vše pod hlavičkou katedrou i školou organizovaného pohoš-

tění. Diskurz se sklenkou v ruce a plným stolem, napájený i atmosférou slovenské vřelosti. V širším kontextu jubileum připomnělo také podivuhodný příběh dodnes trvajících česko-slovenské spolupráce pěstované na omezeném prostoru oborové specializace. Vybídlo i ke sledování dlouhé a pozoruhodné cesty, již katedra prošla.

Rostlinná fyziologie na Slovensku poprvé promluvila dopoledne 13. března 1946 ústy prof. Bohumila Němce (Živa 2014, 4: 148–150; 2007, 1–5 a 2006, 6: LXXXI). Přednáška o výživě rostlin se zvláštními akcenty na stopové prvky. Aktuální dobové téma založené i na osobní zahradnické zkušenosti B. Němce se stopovými prvky jako limitujícími faktory vývoje ovocných stromů. Vše v režii právě založeného Ústavu pro fyziologii a biologii rostlin Přírodovědecké fakulty Slovenské univerzity v Bratislavě. Skromné začátky, kdy místo pro přednášení poskytl Ústav pro kvasný průmysl a rozvíjení nové disciplíny významně podpořilo Družstvo hospodářských lihovarů v Bratislavě. Jako hostujícího profesora pozval B. Němce do Bratislavy profesor botaniky a děkan PFF Slovenské univerzity František Nábělek. Za krátkou zmínkou v Němcových pamětech (Vzpomínky, Práce z Archivu Akademie věd, Praha 2002) se

skrývá zajímavý životní příběh. V r. 1939, kdy většina Čechů vyučujících na veřejných školách opouští Slovensko, přichází na bratislavskou univerzitu z Masarykovy univerzity v Brně již renomovaný znalec květeny Balkánu a Blízkého východu F. Nábělek, žák vídeňského prof. Richarda Wettsteina. Bohumila Němce v Bratislavě přivítal zároveň jeho bývalý student a budoucí vedoucí právě založené katedry Ludovít Pastýřík. Osobnost B. Němce, jistě nejvýznamnějšího domácího biologa první poloviny 20. stol., můžeme v širším úhlu pohledu představovat jakýsi svorník pro uvedení nové disciplíny – fyziologie rostlin na domácím území. To on se stal v r. 1901 správcem a od r. 1903 spoluředitelem nově založeného Ústavu pro fyziologii rostlin na české Univerzitě Karlově v Praze. Převzal dědictví po Juliu Sachsovi, který o více než 50 let dříve svou habilitací ve fyziologii rostlin na téže univerzitě v r. 1857 nový vědní obor založil (viz Živa 2014, 4: LXXII–LXXVIII a 2011, 5: LXXI–LXXII). Němce sám toto dědictví uváděl a propagoval. Vraťme se ale zpátky do Bratislavy v polovině minulého století.

Ambicí hostujícího profesora bylo poskytnout i učební texty. První díl Všeobecné botaniky, anatomie, byl již napsán a vyšel v polovině r. 1948. Druhý – fyziologie až počátkem r. 1951. Oba díly přeložil do slovenštiny L. Pastýřík. Ale B. Němce se jich už nedočkal, z Bratislavy odešel v osmačtyřicátém. Těžko dohledat, zda za jeho rozhodnutím byla vleklá bronchitida, což sám ve Vzpomínkách uvádí, nebo politický tlak, což se nabízí, ale neuvádí.

Následovníkem v letech 1948–59 byl výše jmenovaný prof. Ludovít Pastýrik. Se spolupracovníky se věnoval minerální výživě, studiu vlivu různých faktorů na fyziologii ovocných dřevin, zejména meruněk. Zaměřili se na objasnění apoplexie odumírání meruněk (tzv. mrtvice). V průběhu Pastýrikova vedení se pracoviště začlenilo do Biologické sekce a v letech 1953–54 vznikla katedra fyziologie rostlin. Její badatelské směřování se pak vedením doc. Rudolfa Hericha (1959–86) soustředilo na problematiku dělení buněk, jádérka a diferenciaci pylových zrn. To bylo spojeno se zaváděním tehdy nové techniky – elektronové mikroskopie, a zajištěním přístrojového zázemí. Současně se studoval vliv vnějšího prostředí na fyziologické i biochemické procesy. Pěstovaly se metody explantátových kultur a mikropropagace rostlin. S rozvojem pracoviště došlo ke vzniku tří oddělení – fyziologie rostlin, cytologie a agrobiologie. V r. 1982 se katedra přestěhovala do nově vybudovaných objektů v Mlynské dolině, kde se nachází dodnes. V dalším období, kdy převzal vedení prof. Milan Bobák (1986–92), se rozvíjely elektronmikroskopické metody

1 Zahájení oslav 70. výročí oboru fyziologie rostlin na Slovensku – vedoucí katedry fyziologie rostlin Přírodovědecké fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě Alexander Lux (vpravo) s rektorem univerzity prof. Karolem Mičietou. Foto M. Martinka

2 Katedra v době svého založení (1946). Zleva: František Strmiska, Andrej Lux, Edita Parráková, Gejza Steinhübel, Mária Luxová, Ludovít Pastýrik a Olga Lešková. Foto z archivu A. Luxe

s příslušným instrumentálním vybavením. S vedením doc. Karola Erdelského (1992–95) je spojen vývoj biochemických metod a rostlinné biotechnologie. Zůstávají explantáty. Po třech letech převzala otěže prof. Elena Masarovičová (1995–98), která rozpracovala tematiku fytoemediací. Výsledky vědecké a pedagogické práce členů katedry vyústily k jejímu zařazení na přední místo mezi pracovišti Přírodovědecké fakulty UK v Bratislavě. Následovník E. Masarovičové prof. Ján Hudák (1998 až 2009) se věnoval ultrastrukturálním aspektům biogeneze plastidů a fotosyntetického aparátu ve vztahu k různým faktorům jako

ke světlu, teplotě, toxickým látkám či hostitelko-parazitickým vztahům. Přispěl k rozvíjení molekulárněbiologických metod.

Od r. 2009 do současnosti vede pracoviště Alexander Lux, jehož zásluhou se katedra výrazně otevřela zahraniční spolupráci. Na úrovni projektů se spojila s pracovišti v Japonsku, Číně, Švédsku, Velké Británii, Itálii a Jihoafrické republice. Zůstala zachována a dále se rozvíjí spolupráce s pracovišti v ČR. Díky Fulbrightově nadaci se podařilo získat několik projektů s Kalifornskou univerzitou v Davisu (USA). Katedra se věnuje reakcím rostlin na abiotické a biotické faktory prostředí, biofortifikacím, studiu významu a účinku křemíku na obranu rostlin vůči stresu a tradičně se zabývá strukturou a funkcí kořene. Výzkum zahrnuje i přenos signálů v rámci syndromu masožravosti rostlin a interakce mezi hostiteli a parazity. Během posledních 10 let spoluorganizovala četné mezinárodní vědecké konference: COST Action 837 – Plant biotechnology for the removal of organic pollutants and toxic metals from wastewaters and contaminated sites. Setkání pracovní skupiny 1 – pro organické polutanty (2008), 7th International Symposium on Structure and Function of Roots (2011), International Microscopy Congress (2014). Prozradme, že ještě v tomto roce se chystá pod vedením A. Luxe a s mezinárodním autorským kolektivem, zahrnujícím českou a moravskou účast, vydání Anatomického atlasu (v Nakladatelství Academia). Katedra se počínaje polovinou 70. let 20. stol. účastnila a opětovně spoluorganizovala konferenci Dny rostlinné fyziologie, posléze Konferenci experimentální biologie rostlin. V tříletých intervalech vedená setkání českých a slovenských rostlinných biologů, organizovaných Českou společností experimentální biologie rostlin a Fyziologickou sekcí Slovenské botanické společnosti (také v Živě 2016, 2: XLIV). Projev vzájemnosti rozvíjené 70 let.

S využitím textů z archivu katedry.

